

هند

هیچ زمانی دیر نیست

نوشته پارامش کریشنانیر

فیلم کشور بهیچوجه برای کسی ضروری به حساب نمی‌آید. حتی پس از یافتن استقلال نیز تقریباً هفده، هجده سال طول کشید تا سرانجام جمع‌آوری فیلم بطریقی متشکل صورت گرفت. تا آن زمان حدود شصت، هفتاد درصد از محصولات قبل از استقلال از بین رفته بود. فیلمهای آن دوره، دیگر نه برای مقاصد مادی و نه برای هدفهای معنوی قابل دسترسی بود. نکاتیو فیلمها یا خرد شده و بصورت پودر درآمده بود یا پس از گرفتن نقره‌ای که در ترکیب نیتروسولوز آن وجود داشت به‌النگو و کیف دستی‌خانمها تبدیل شده بود.

فیلم عالم‌آرا (محصول ۱۹۳۱ به‌زبان هندی)، اولین محصول فاطق هندی، یکی از همین فیلمها است که هنوز هم نشانی از آن بدست نیامده است. هنگامی که دو سال قبل از مرگ، با سازنده آن و به‌عبارتی با پدر سینمای فاطق هند، اردشیر ایرانی تماس حاصل کردیم اظهار داشت که چند حلقه از فیلم مزبور را در دفتر خود در استودیوی امپریال (که اکنون استودیوی جیوتی خوانده می‌شود) نگاهداشته است. ولی پسرش شاپورجی ما را به کناری کشید و اطمینان داد: «پیرمرد خیال می‌کند که هنوز آن حلقه‌های فیلم در دفترش باقی‌مانده است؛ ولی من می‌دانم که بعنوان خرت و پرت بیرون ریخته شده است. من خودم از ترس خطر آتش‌سوزی مقداری از آنها را دور ریختم.» چه عمل تأسف‌آوری! از کجا می‌دانست که یکی از مهمترین اسناد تاریخی سینمای هند را به باد فنا داده‌است.

از میان شاهکارهای سینمای هند که هیچگونه اثری از آثار آنها باقی نمانده می‌توان فیلمهای زیر را بعنوان نمونه نام برد:

۱- «بیلت فرات» (بازگشت انگلیس) ۱۹۲۱ ساخته دیرن کائگولی - از نخستین فیلمهای هجوآمیز درباره هندیهای انگلیسی شده‌ای که با بی‌خبری تمام، ارزشهای سنتی خودشان را در مقابل خصوصیات ویژه غرب

می‌دهند و نسخه‌های لازم را برمی‌دارند. برای آنها اهمیتی ندارد که گرفتن هر نسخه‌ای مرغوبیت اصلی فیلم را کاهش می‌دهد. در صنعت فیلمبرداری هند رسم بر این نیست که نکاتیو و پوزیتیو کمکی تهیه کنند. استفاده از نکاتیو رنگی کمکی هم عملاً در اینجا شناخته شده نیست و در نتیجه تمام نسخه‌ها از نکاتیو اصلی برداشته می‌شود. بهمین جهت تا به‌حال نکاتیوهای زیادی از فیلمهای کاملاً موفق ۳۵ میلیمتری و ۱۶ میلیمتری در اثر چاپهای نابجا و بی‌قاعدگی بطرز جبران‌ناپذیری صدمه دیده است.

در هند، سینما هرگز از مقام ارجمندی برخوردار نبوده است. از نظر متفکران و روشنفکران اجتماع، سینما وسیله تفریحی قابل تحقیری بوده که همواره با شرارت‌های جامعه، چون شرط‌بندی، قمار، باده‌نوشی، فحشاء و غیره سروکار داشته است. ولی توده مردم همیشه اشتیاق زیادی به سینما نشان داده‌اند، زیرا آن را وسیله‌ای برای فراموشی رنجهای زندگی روزمره یافته‌اند این مردم در حال حاضر از سینما با چنان شوری حمایت می‌کنند که اکنون سینمای هند بارورترین سینمای ملی جهان بشمار می‌آید.

میزان شکست‌انگیز ۷۵۰ فیلم سینمایی در سال که به ۱۴ زبان اصلی تهیه و در ده هزار سالن سینمای دایمی کشور به‌نمایش گذاشته می‌شود، سینمای هند را به‌صورت بخشی از واقعیت این کشور درآورده‌است. تماشاچیان با این سینما زیسته‌اند، خندیده‌اند، گریسته‌اند و در واقع با آن بزرگ شده‌اند. سینما، زندگی، رفتار، ارزش و روحیات آنها را شکل داده است.

با وجود این، ارزش واقعی آن درهمین اواخر مشخص شده است. در حقیقت گرچه کار فیلمسازی در این کشور از اوایل این قرن آغاز گردید ولی همچون سایر کشورها، تأسیس یک آرشیو فیلم برای حفاظت از میراث

چند سال قبل یکی از فیلمسازان مشهور و پیشرو هند به‌من گفت که از چهل و چند فیلمی که ساخته است فقط دو یا سه‌تای آن را قابل ضبط در آرشیو ملی هند تشخیص می‌دهد. این واقعیت، وضع اکثر فیلمسازان ما را در برابر نگاهداری فیلم در آرشیو روشن می‌سازد.

فیلمساز معمولی هند اعتقاد دارد که آنچه بوجود می‌آورد دارای هیچگونه پیامد تاریخی نیست تا چه رسد به این که از نظر فرهنگی قابل اهمیت باشد. برای او همچون سایر همکاران دیگرش در هر نقطه از دنیا، فیلمسازی، قبل و مهمتر از هر چیز، اقدامی تجاری است که برای مصرف جمعی صورت می‌گیرد. لذا نخستین توجه او به این مسئله است که در کوتاه‌ترین مدت سرمایه خود را با استفاده‌ای قابل ملاحظه باز گرداند. کنار گذاشتن یکی از پنجاه و چند نسخه‌ای که او در ابتدای بخش فیلم تهیه می‌کند، در مقایسه با مخارج کلی فیلم چندان بهای سنگینی برای او ندارد ولی واکنش او چنین است که می‌گوید: «در صورتی که می‌توانم همان یک نسخه را هم بروی پرده سینماهای محلی بیاورم و استفاده‌اش را ببرم چرا باید بگذارم تا در قفسه‌های آرشیو فیلم خاک بخورد؟»

تهیه‌کنندگان و بخش‌کنندگان فیلم برای در اختیار داشتن نسخه‌های فراوان، معمولاً از همان ابتدا اصل فیلم را مورد استفاده قرار

پارامش کریشنانیر: مدیر آرشیو ملی فیلم، در ترویج نگاهداری و محافظت از فیلم، در این کشور و سایر ممالک فعالیت داشته و بعنوان متخصص، طراح پیشنهادهای یونسکو است. وی نوشته‌ها و مقالات زیادی نیز در مورد سینما به چاپ رسانیده است.

► «سایرانداری» (۱۹۳۳) اثر راجارام

واناکودر شانتارام، نخستین فیلم رنگی هند. این اثر با ارزش از حماسه ماهاباراتا اقتباس شده است. شانتارام یکی از بنیانگذاران استودیوی فیلمبرداری پرابات واقع در پونا بود که به تهیه فیلم‌های اجتماعی و اساطیری اختصاص داشت.

از دست می‌دهند.

۲- «نجات ویدوره» ۱۹۲۱ ساخته دن-سامپات؛ افسانه عامیانه‌ای که کارگردان آن نقش اول فیلم را، که نقش یک رهبر ملی با احساس بود ایفا کرده است. در فیلم، خود او لباس مدرن پوشیده بود و حال آن که سایر بازیکنان فیلم لباسهای افسانه‌ای بتن داشتند.

۳- سوکاری پاش (شایلوک هندی) ۱۹۲۵، ساخته بابوراو پینتر که ماجرای درگیریهای خانواده دهقانی را با استعمارگرهای یک رباخوار بیرحم تصویر می‌کند.

۴- بالیدن (فداکاری) ۱۹۲۷، براساس داستان «بیسرجان» رابیندراانات تاگور.

۵- آنارکالی، ۱۹۲۸، محصول استودیو امپریال به کارگردانی ارس-چودری - عشق نافرجام شاهزاده سلیم، پسر اکبرشاه و رقاصه‌ای که نقش او را سوشانای زیبا (رابی مه‌پرز)، گرانیقیمت‌ترین ستاره آن زمان هند، ایفا کرده بود.

۶- خداکی‌شان (خشم)، ۱۹۳۱ ساخته کارگردان فوق - شخصیت اصلی این فیلم چهره‌ای شبیه گاندی داشت.

۷- شبام‌سوندر، ۱۹۳۲، ساخته بال‌چی پندار کار - نخستین فیلم بزبان ماراتی که مدت ۲۵ ماه همچنان بروی پرده سینما باقی بود.

۸- سایرانداری، ۱۹۳۳، ساخته پرابات و شانتارام - نخستین فیلم رنگی هند که در آلمان و با اولین تجربیات چاپ رنگی آگفا تهیه شده و طرح لباس آن نیز از ماهاباراتا بوده است.

«سوکاری پاش» (شایلوک هندی) ۱۹۳۵ به کارگردانی بابوراو پینتر که در ۱۹۱۹ استودیوی ماراترا را در کلپور تاسیس کرد. شانتارام، کارگردان هندی نیز در این فیلم نقش بازی کرده است.

«گوپال کریشنا» (۱۹۳۷) اثر - دامل و ثلاثان، با شرکت شانتاآیت در نقش رادا، محبوبه رب‌النوع کریشنا.

۹- گریا لاکسمی (همسر تحصیل کرده) ۱۹۳۴، ساخته ساروتام بادامی.

۱۰- ایندیرا ۱۹۳۴ به کارگردانی نافدال جاسوانت لعل.

۱۱- میل‌مزدور، ۱۹۳۴، ساخته موهان باونانی - براساس داستانی قوی در مورد حقوق طبقه کارگر، اثر منشی پرمچاند.

۱۲- سیتا، ۱۹۳۴، ساخته دوآکی‌بز - در این فیلم برای نخستین بار خدایان و الهه‌ها بصورت انسانهایی عادی تصویر شده بودند که دیگر از هاله‌های نورانی و جذبه‌های روحانی‌شان خبری نبود.

۱۳- هتروالی ۱۹۳۵، به کارگردانی وایاد بروز - در این فیلم، نادبای بیباک تصویر تازه‌ای از زن آزاد را در رابطه با بیدارسازی ملی نشان داد.

۱۴- خون‌کاخون ۱۹۳۵ اثر سهراب مودی - اقتباس از هاملت شکسپیر.

۱۵- کودک بیوه شده، ۱۹۳۶ اثر بالاپوگینی - درباره یک زن بیوه و دخترش در یک جامعه متعصب هندو.

۱۶- جنایت مقدس، ساخته ونیایک - در مورد رفتار غیر انسانی بشر نسبت به هموعان خود، براساس داستانی از وس-خواند کار.

..... و بسیاری دیگر از همین قبیل. چنانچه دسترسی به این فیلمها و سایر فیلمهای مفقود شده میسر نشود هیچ تحقیقی در مورد سینمای هند معتبر نخواهد بود. خوشبختانه بسیاری از آنها در مکانهایی غیرقابل پیش‌بینی یافت شده‌اند و در نتیجه برپاکندگانشان آرزوی امید بسته‌اند که روزی به فیلمهای مورد نظر خود دست خواهند یافت. امید آنها در واقع به معجزه است که معجزه هم گاهی اوقات پیش می‌آید.

فکر تاسیس یک آرشیو ملی، نخستین بار در سال ۱۹۶۴، هنگامی که دولت هند «انستیتیوی جواین فیلمهای ملی» را پایه‌گذاری کرد بوجود آمد. ولی این آرشیو فقط به فیلمهای برنده جایزه اختصاص می‌یافت. تشکیل آرشیوی بعنوان انبار تمام فیلمهای ملی و باارزش تاریخی حدود ده سال بعد به مرحله عمل رسید.

اغلب اوقات این سؤال مطرح می‌شود که چرا پول مردم باید صرف سرگرمی‌های بی‌ارزشی شود که توسط محتکران نادان عرضه می‌شود؟ این سؤال در رابطه با عرضه بیش از تقاضای فیلم در سالهای اخیر هند حتی صورت جدی‌تری نیز به خود گرفته است. مسئولان آرشیو با این اشکال مواجه‌اند که چه نوع فیلمهایی را نگاهداری کنند و چه فیلمهایی را کنار بگذارند. تردیدی نیست که نمی‌توانند تمام آنها را در آرشیو محافظت کنند. از طرفی این تردید در انتخاب، تا موقعی که رسالت فرهنگی سینما کاملاً پذیرفته نشود بردوش مسئولان آرشیو سنگینی خواهد کرد و تنها در صورتی بار آنها سبک‌تر خواهد شد که اهمیت آرشیو برای عامه مردم امری مسلم و آشکار جلوه کند. بدین علت است که آنچه ضروری تلقی می‌شود حسن‌نیت و همکاری سازندگان فیلم و دست‌اندرکاران سینما خواهد بود.

سینما و تلویزیون، مهمترین نیروی فرهنگی هستند که در قرن بیستم بدست بشر ظهور و تکامل یافته است. نگهداری و حفاظت از فرهنگ سینما، وظیفه و مسئولیت خطیری است که باید بخاطر نسل آینده برعهده داشت. چنانچه از میراث فیلم و تلویزیون خودمراقبت بعمل نیاوریم با شکست حتمی روبرو خواهیم شد.

دیر انجام دادن یک کار بهتر از هرگز انجام ندادن آن است.

پارامش کریشنان نیر

Photos © National Film Archive of India, Poona